

HİTİTÇE METİNLERDE GEÇEN *palwai-* FİİLİ VE İCRACILARI*

Gülgüney MASALCI ŞAHİN**

Makale Bilgisi

Başvuru: 13 Mart 2018

Kabul: 10 Mayıs 2018

Article Info

Received: March 13, 2018

Accepted: May 10, 2018

Öz

Hititçe çiviyazılı belgelerde geçen palwai- fiilinin anlamı konusunda araştırmacılarca farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu eylemi gerçekleştiren başlıca görevliler, isimleri bu fiilden türetilmiş olan palwatalla görevlileridir. Ayrıca palwai- fiili farklı görevliler tarafından da icra edilmiştir. Bu çalışmada da araştırmacıların görüşleri ile fiilin çivi yazılı metinlerde nasıl geçtiği üzerinde durulacak ve bu bağlamda bir yorum getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *palwai-, palwatalla-, Hititler, bayram törenleri, ritüel.*

* Bu makale, yazarın Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan “Hititlerde Müzik, Müzik Aletleri ve Müzisyenler” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, ggmasalci@gmail.com

Abstract***The Verb palwai- in the Hittite Texts and its Performers***

Many opinions have so far been suggested by researchers about the meaning of the palwai- in the Hittite cuneiform documents. The main officer who carried out this action is a "palwatalla" whose name was derived from "palwai". It had also been performed by different officers. This study will focus on the researchers' views and how the verb is recorded in the written documents and, try to give comments in this context.

Keywords: *palwai-, palwatalla-, Hittites, festivals, ritual.*

Giriş

Hititçe çiviyazılı belgelerde, özellikle de bayram törenlerinde sıkça geçen *palwai-* fiilinin anlamı konusunda pek çok farklı görüş bulunmaktadır. *palwai-* fiili için bazı araştırmacılar "el çırpma" ifadesini kullanmıştır¹. "Mırıldanmak, fısıldamak"² ve söyleyişle ilgili bir fiil olarak, "okumak, seslenmek, bağırma" gibi anlamlar aktarılmıştır ve bu yorumları yaparken Nowicki gibi bazı araştırmacılar Eski Yunanca ve Latince'deki benzerlik gösteren kelimelerle karşılaştırarak³ etimolojik bir açıklama getirmeye çalışmışlardır⁴. Collins de sözcüğü Eski Yunanca neşelenme ifadesi olan (ὄλολύζω-*ololyzo*) terimle karşılaştırmış ve *CHD P* maddesinde de yer aldığına dikkat çekerek "neşelenmek, seslenmek, yüksek sesle bağırma" gibi ifadeler kullanmıştır⁵. Neu, *palwai-* fiiliyle *palkuwai-/palkušta* fiillerini karşılaştırmış ve onların *tarwai-/ tarkuwai, lalaweša-/lalakueša* gibi birbirinin varyasyonu olabileceğini ya da *pal-* kökünden iki farklı fiil olabileceğini belirtmiştir⁶.

Metinlerde sık sık tekrar eden bir bölüm olan "LÚALAM.ZU₉ memai LÚpalwatallaš palwaizzi LÚkitaš halzai" cümlesi için de *mema-* ve *halzai-* fiillerinin vokal eylemler olmasından kaynaklı olarak *palwai-* fiilinin de

¹ Bkz. Girbal, 1986: 145; Güterbock, 1946: 79-80; Klinger, 1996: 751-752; McMahon, 263; Otten, 1971: 58; Oettinger, 1979: 369-372.

² Bkz. Berman, 1972: 159; Goetze, 1947: 82.

³ Nowicki fiilin Latince (*s)pel-* "yüksek sesle konuşmak, bağırma" köküyle ilişkili olabileceğini öne sürmüştür (Nowicki, 1990: 239 vd.).

⁴ Bkz. Alp, 1940: 77-83; van Brock, 1962: 81; Güterbock, 1952: 42; Hoffner, Jr., 1978: 247; de Martino, 1984: 131-148; Badali, 1990: 130-142; Nowicki, 1990: 239-242.

⁵ Collins, 1995: 319-325.

⁶ Neu, 1968: 134-135

insan sesiyle gerçekleştirilmiş olabileceği öne sürülmüştür (Alp, 1940: 77 vd; CHD P, s.83). Badalı'nın de makalesinde fiilin seslenişle ilgili olabileceğine dair bir örnek olarak sunduğu mitolojik bir belge olan CTH 345 numaralı Ullikummi Şarkısı efsanesine ait KBo XXVI 65 IV numaralı metinde Tanrı *Tašmišu*, *palwai*- eylemini gerçekleştirmektedir⁷:

15' ... ^DTaš-mi-šu-uš
 16' [iš-t]a-ma-aš-ta na-aš-za du-uš-ki-iš-ki-u-an da-a-iš nu 3-ŠU
 pal-wa-it nu-uš-ša-an ša-ra-a
 17' [ne?-pi?]-ši DINGIR^{MEŠ}-mu-uš iš-ta-ma-a[š]-še-ir 2-an-ki pal-
 wa-it nu ^DU-aš ^{URU}Kum-mi-ia-aš
 18' U[R.S]AG-i[š LUG]AL-uš iš-ta-ma-aš-ta...

15' ...Tanrı Tašmišu
 16' işitti ve o sevinmeye başladı. Üç kez *palwai*- (seslendi/haykırdı?)
 17' [Gökyüz]ündeki tanrılar işittiler. 2 kez *palwai*- (seslendi/haykırdı?)
 ve Kummiya'nın Fırtına tanrısı
 18' K[ah]raman [kra]l işitti.

Bu anlatımda *palwai* eylemi için el çırpaktan ziyade bir ünleyiş, sesleniş ifadesi daha uygun düşmektedir.

El çırpaktan ziyade vokal bir eylem olabileceğine dair örnek verilebilecek farklı yazılı belgeler de mevcuttur. CTH 612 AN.TAḪ.ŞUM bayramının 16.gününe ait KUB XXV 1 numaralı metinde⁸ *arkammi*, *galgalturi* ve *huhupal* çalan görevliler aynı zamanda *palwai* eylemini gerçekleştirmektedir:

V
 12 ^{LÚ.MEŠ}hal-li-ia-ri-eš SÌ[R^{RU}]

13 ^{GIS}ar-ga-a-mi gal-gal-[tu-u-ri]
 14 ^{GIS}hu-hu-pa-al-l[i(-)]
 15 ha-az-zi-iš-kán[-zi]
 16 pal-ú-eš-kán-z[i-ia]

12 *halliari* adamları çalar.

13 *arkammi* , *galgalturi*
 14 *huhupal*
 15 çalarlar (vururlar).
 16 *palwai* eylemini gerçekleştirirler.

⁷ Bkz. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 345.I.3.1 (INTR 2009-08-31)

⁸ Bkz. Badalı, 1991: 58.

Burada vurmali çalgi çalan görevlilerin bu eylemle birlikte vokal bir eylem gerçekleştirmeleri daha olası görünmektedir.

Benzer bir metin CTH 330 *Kuliwišna*'nın Fırtına tanrısı için gerçekleştirilen ritüele ait KBo XVII 55 + KBo XXI 75 numaralı belgedir⁹. Yine müzik aletleri çalınmakta ve *palwai* eylemi gerçekleşmektedir:

öy.

7' *ma-aḫ-ḫa-an-ma* NINDA.GUR₄.RA *za-nu-m[a-an-zi zi-]in-na-an-zi na-an* ^{LÜ.MEŠ}*ḫi-lam-mi[-e-eš]*
 8' *IŠ-TU* ^{GI}MA.SÁ.AB GIBIL x[*p*]*é-ra-an-kán IŠ-TU GADA*
 9' *ka-ri-ia-an-zi nu pé-ra-an* [EGIR-*an-na*] ^{GIŠ}INANNA ^{GIŠ}*ar-ga-mi gal-gal-tu[-ri]*
 10' *ḫa-az-zi-iš-kán-zi pal-ú-i[š-kán-zi]* ...

7' Kurban ekmeğini pişir[meyi bitirirler. *ḫilamma* adamları

8' sepetten taze [*ö*]nde keten bez ile

9' örterler. Önde ve [arkada] lir, *arkammi*, *galgalturi*

10' çalarlar, *palwai* yaparlar.

Collins, *palwai*- fiili ile karşılaştırdığı Antik Yunan dilindeki ὀλολύζω sözüğünün pek çok kere kurban ve sunu yapılan ritüellerde kullanılmasına dikkat çekmiştir. Kurban töreninin ardından bir sevinç nidası gerçekleştirildiğine dair örnekler vermiş ve Hitit ritüelleriyle benzeştiğine dikkat çekmiştir¹⁰.

(*h*)*išuwa* bayramı (CTH 628) metinlerinden KBo XV 48 II numaralı belgede¹¹ *palwatalla* adamı bir seremoni içinde kartal kanadı ve kadeh tutmaktadır:

5' . . . *nu* ^{LÜ}*pal-wa-at-tal-la-aš*
 6' ^{TI₈}^{MUŠEN}*-aš pár-ta-u-ni-it LUGAL-i me-na-ah-ha-an-da*
 7' *wa-a-tar* III-ŠU *pa-ap-pár-aš-zi pal-wa-iz-zi-ma* I-ŠU

8' ^{LÜ}*pal-wa-at-tal-la-aš* GAL.A

9' ^{TI₈}^{MUŠEN}*-aš-ša pár-ta-u-wa-ar har-zi-pát*

⁹ Bkz. Groddek, 1999: 304.

¹⁰ Collins'in verdiği örneklerden biri Aiskhylos'un Agammenon'unun 595-597. satırlarıdır (1995: 320 vd.). Metin şöyledir: "... *Oysa kurbanlar kestirdim ben, kadınlarım/şenlikle kutladı bu haberi, herkes her yerde kutladı, / Kent içinde neşeli haykırırlar,...* (Eski Yunan Tragedyaları 11, *Asikhülos* (Çev. Yılmaz Onay), 2010: 31).

¹¹ Bkz. Dinçol, 1989: 14

- 5' ...ve *palwatalla* adamı
 6' kartalın kanadı ile kralın karşısında
 7' üç kez su serper ve seslenir. Bir kez

8' *palwatalla* adamı su (olan) kadehi ve kartalın kanadını tutar.

Kadeh ve kanat tutan *palwatalla* adamının bu eylemler eşliğinde el çırpılmayacağı ve *palwai*- fiilinin söyleyişle ilgili bir fiil olduğu düşünülmüştür (CHD P, s. 83). Yine (*h*)*işuwa* bayramına ait KBo XXIV 76 numaralı metinde¹² tanrılar için sunu yapılırken *palwai*- eylemi kaydedilmiştir:

- 1' [...] 2 *BI-I[B-RI]*
 2' [1-EN A-NA ^DIM M]a-nu-zi 1-EN-ma
 3' [A]-NA ^DLe-el-lu-u-ri šu-un-na-i
 4' 1-EN BI-IB-RU-ma A-NA ^DZA.BA₄.BA₄
 5' ti-an-zi nu pal-wa-a-iz-zi

- 1' ... İki riton
 2' Birini *Manuzi*'nin Fırtına Tanrısına, birini ise
 3' Tanrı *Lelluri* için doldurur.
 4' Bir riton ise Tanrı *ZABABA* için
 5' koyarlar ve *palwai*- yapar

Tanrılar için ritonlar doldurulduktan sonra el çırpılmasından ziyade bir vokal eylemin gerçekleştirilmesi daha uygun olabileceğini düşünmekteyiz.

Görevlilerin *palwai*-eylemini kaç kez gerçekleştirecekleri de belirtilmiştir. CTH 625 AN.TAH.ŞUM bayramında KBo IV 13 VI 3'te "3-ŞU üç kez", CTH 628 *hişuwa* bayramında KBo XV 48 öy.II 7'de "I-ŞU bir kez", 29'.satırda ise "2-ŞU iki kez"; *palwatalla* kadını ise CTH 519 *Parnaşša*'nın Gece Tanrıçası ile ilgili KBo II 8 II 1 numaralı metinde "I-ŞU bir kez" ve III sütun 16'. Satırında "3-ŞU üç kez" gerçekleştirilmektedir.

***palwatalla* Görevlileri ve Diğer İcracılar**

Adını bu fiil kökünden alan *palwatalla* görevlileri hem kadın hem erkek görevliler olarak törenlerde bulunmuşlardır¹³. Çoğunlukla "LÚ/MUNUS *palwatalla palwaizzi*" şeklinde görevlerini yerine getirirken görülmüşlerdir.

¹² Bkz. Collins, 1995: 323.

¹³ Pecchioli Daddi, 1982: 248-249, 395; Karataş, 2007: 83-146.

Zippalanda Bahar Bayramı (CTH 635)'nin anlatıldığı KUB XI 30+ KUB XLIV 14¹⁴ numaralı metinde kral ve kraliçe Daha dağına çıkarak gerçekleştirdiği bir dizi ritüel esnasında *palwatalla* görevlilerinin de yer aldığı bölümler bulunmaktadır.¹⁵

ay. IV
 9' GIŞ^D INANNA.TUR^{LÚ.MEŞ} *hal-l[i-ia-re-eş SİR^{RU}]*
 10' LÚ^DU *ha-lu-ga-an tar-na[-i^{LÚ} pal-u-wa-tal-la-aş*
 11' *pal-wa-iz-zi^{LÚ} ALAM.Z[U₉ me-ma-i]*
 12' ^{LÚ}*ki-i-ta-aş hal-za-a-i*

9' *halliari* adamları küçük liri çalar
 10' Fırtına Tanrısının görevlisi haberi bırakır. *palwatalla* adamı
 11' *palwai* eylemini gerçekleştirir. ALAM.ZU söyler
 12' *kita* çığırır.

Hem kadın hem erkek her iki görevlinin aynı anda bulunduğu bir metin (KUB LVIII 6 + XXVIII 91 ay. VI¹⁶) Hattice Bayram ritüellerine ait CTH 744 katalog numarasında yer almaktadır:

10 LUGAL-uş I-NA É^DU *pa-iz-zi ta-aş iš-ta-na-ni*
 11 *pi-ra-an ti-ia-zi LÚ^DU ha-lu-kán tar-na-i*
 12 ^{LÚ}*pal-u-wa[-tal-l]a-aş^{MUNUS} pal-u-wa-tal-la-aş pal-u-wa-an-zi*

10 Kral Fırtına Tanrısının tapınağına gider ve sunağın
 11 önünde durur. Fırtına Tanrısının görevlisi haberi bırakır.
 12 *palwatalla* adamı ve kadını seslenir.

Aynı belgenin ay.VI 26-27. Satırlarında *palwatalla* adamı ve kadını *palwai-* yerine haber getirmektedirler (*halugan tarnanzi*). Görüldüğü gibi bir “*halukan tarnai-* mesaj bırakma” eyleminden sonra *mema-*, *halzai-* şeklinde insan sesiyle gerçekleştirilen bir eylem bunu izlemektedir. Belki de buradaki haber ya da mesaj, bu sesleniş ve okumalar öncesinde bir işaret niteliğindedir. Bu bakımdan *palwatalla-* da benzer bir eylemi ifade ediyor olmalı diye düşünüyoruz.

palwatalla görevlilerinin lirlere beraber yürüdüklerine dair bir metin yeri Tanrı *Piḫaššašši* için kutlanan AN.TAḪ.ŞUM bayramının 18.-19. günlerini anlatan (CTH 613) KUB XI 13 II numaralı metinde karşımıza çıkmaktadır¹⁷:

¹⁴ Bkz. Popko, 1994: 210.

¹⁵ Benzer metin yerleri için bkz. KBo XI 49 ay. VI 4'-5'(^{LÚ}p.); KUB LV 33 öy.II 9'-10', KBo XX 155 öy.I 10'-11' (^{MUNUS}p.); KUB LVIII 6 + XXVIII 91 ay. VI 10-12 (^{LÚ}p. ve ^{MUNUS}p.)

¹⁶ Bkz. Popko, 1994: 246. Schuol, 2004: 173.

¹⁷ Bkz. Badalı, 1991: 61.

- 10 LÚ.MEŠ ALAM.ZU₉ DUMU. É.GAL
 11 LÚ *pal-wa-at-tal-la-aš* IT-TI GIŠ^DINANNA^{H1.A}
 12 *i-ia-an-ta-ri*

- 10 ALAM.ZU adamları, saray oğlanı,
 11 *palwatalla* adamı lirler ile birlikte
 12 yürürler.

Arinna'nın Büyük Bayramında (CTH 634) KUB XX 76 I numaralı metinde¹⁸ ise *palwatalla* kadını lirlerle bir arada bulunmaktadır:

- 6 *na-aš-ta* GIŠ^DINANNA^{H1.A} LÚ.MEŠ^{NAR}
 7 LÚ.MEŠ^{hal-li-ia-ri-iš} MUNUS^{pal-wa-tal-la-aš}
 8 *me-na-ah-ha-an-da ti-en-zi*

- 6 Ve sonra lirler, şarkıcılar,
 7 *halliari* adamları, *palwatalla* kadını
 8 karşılıklı dururlar.

Burada yine lirler ve diğer görevliler sayılmaktadır. Ancak ilginç olan lirler de sanki bir görevli grubu gibi aktarılmaktadır. *palwatalla* görevlilerinin lir çaldığına dair herhangi bir belge henüz görülmemiştir. Belki de burada söylenilmek istenen “lir çalan görevliler”dir.

Kadın ve erkek *palwatalla* görevlileri dışında DUMU.NITA LÚ *palwatalla* “(erkek) çocuk *palwatalla* ve DUMU.MUNUS *palwatalla* “(kız) çocuk *palwatalla*” bulunmaktadır. NIN.DINGIR rahibesini çağırılması ile ilgili tablet parçalarından (CTH 649) KBo XXV 31 II 4-5 numaralı metinde “bir kız çocuğu *palwatalla* gelir” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. DUMU.NITA p. ise KI.LAM bayramına ait (CTH 627) metinlerde *palwai*-eylemini icra etmektedir (KBo X 23 V 7', KUB X 9 V 8'-9').

palwai eylemini yalnızca adını alan görevliler gerçekleştirilmemektedir. Yukarıda sözü geçen Tanrı *Tašmišu* ve *halliari* adamları dışında kimselerin performansları da bulunmaktadır. Bu durum, fiilin geçtiği konteks çerçevesinde onunla ilgili yorum yapılabilmesine az da olsa olanak sağlamaktadır.

Huwaššanna kültüründe, *witaššiya bayramı* ve *šahhan bayramı* (CTH 692, 693, 694) MUNUS^{huwašanalli}-huwašanalli kadını, bunlardan biridir¹⁹. Bu örneklerden biri olan KUB LIV 9 öy. II numaralı metinde şu şekilde aktarılmaktadır:²⁰

¹⁸ Bkz. Badalı, 1990: 137.

¹⁹ Bkz. Pecchioli Daddi, 1982: 388-389; *CHD P*: 82.

²⁰ Bkz. Yoshida, 1996: 247.

4' LÚSAGI.A MUNUS *hu-wa-ša-an-na-al-li* GAL K[AŠ *pa-a-i na-an pa-iz-zi*]

5' A-NA DINGIR^{LIM} *pa-ra-a e-ip-zi na-aš ti-ia-zi* GAL K[AŠ-ia *har-zi*]

6' [nu] A-NA MUNUS *al-hu-it-ra* EN SÍSKUR- *ia a-ku-wa-an-n[a pí-an-zi]*

7' [MUNUS *h*] *u-wa-ša-an-na-al-li-iš pal-wa-a-iz-zi* E[N SÍSKUR]

4' Saki, *huwašanalli* kadınına bira kabını verir ve o gider.

5' (kabi) tanrıya uzatır ve onu koyar. Bira kabını tutar.

6' *alhuitra* kadınına (ve) kurban/ritüel'in beyine içmek için verirler.

7' *huwašanalli* kadını *palwai-* eylemini gerçekleştirir...

Burada fiil yorumu açıktır. Ancak ritüel esnasında el çırpılmaktan ziyade vokal bir eylem yapmış olabileceğini düşünmekteyiz. Bu bayram törenleri esnasında pek çok kez şarkı seslendirmiştir. Bunlardan biri olan KUB LIV 13 öy. II numaralı belgede²¹ şarkının ardından *palwai-* eylemi gelmektedir:

6' [MUNUS *h*] *u-wa-ša-an-na-al-li-iš SİR^{RU} pal-wa-[iz-zi]*

6' *huwašanalli* kadını şarkı söyler, *palwai-* eylemini gerçekleştirir.

Bu cümledeki *palwai-* için el çırpma ifadesi kullanılmıştır²². Ancak şarkının ardından alkış tutma da başka bir vokal eylem de gerçekleştirilebilir. Ancak CHD P sayısında da belirtildiği gibi²³ *mema-* “demek, söylemek” anlamındaki vokal eylemlerin de kaç kez gerçekleştirileceğine dair kayıtlar bulunmaktadır²⁴.

AN.TAH.ŞUM bayramında (CTH 612) (KBo IV 9 I 45-50), KI.LAM bayramında (CTH 627) (KBo X 23 12''-14'') ve Telipinu için yapılan bayramda (CTH 638) (KUB LIII 3 I 5'-6') LÚALAM.ZU₉ ALAM.ZU adamı icra ederken kaydedilmiştir. Benzer belgelerden bir örnek vermekle yetineceğiz.

²¹ Bkz. Badalı 1991: 188.

²² Schuol, 2004: 163.

²³ CHD P: 82.

²⁴ Bkz. KUB X 89 I 24' LÚALAN.ZU₉ A-NA NINDA.KUR₄.RA I-ŠU 25' *me-ma-i ta-wa-li-ma* II-ŠU *me-ma-a-i* 24' ALAN.ZU *adamı kurban ekmeği için bir kez* 25' *söyler. tawal içkisi için iki kez söyler.*

KBo IV 9²⁵

öy. I

45 LÚ^{MES} ALAM.ZU₉ *ta-ma-e-eš*
 46 TÚG.SA₅ *wa-aš-ša-an har-kán-zi*
 47 *na-at LUGAL-i ta-pu-uš-za a-ra-an-ta*
 48 *nu ŠU^{MES}-uš ša-ra-a har-kán-zi*
 49 *na-at-ša-an pí-e-te-ši ú-e-ha-an-ta-ri*
 50 *pal-ú-iš-kán-zi-ia*

45 Diğer Alamzu'lar
 46 Kırmızı elbise giymişlerdir.
 47 Ve onlar kralın yanında dururlar.
 48 Ellerini yukarı kaldırırılar
 49 Ve onlar yerlerinde dönerler
 50 Palwai eylemini gerçekleştirirler.

*witaššii*a bayramında (CTH 692) KBo XIV 94 II 16' ve 20' numaralı satırlarda LÚ^{MES}NAR, şarkıcı hem SİR “şarkı söyleme” ve *palwai*- eylemini gerçekleştirir. Metnin 18'. Satırı ise şu şekilde farklıdır²⁶:

18' LÚ^{MES}NAR SİR^{RU} [*pa*]l-wa-iz-zi-ma Ú-ÚL

18' Şarkıcı, şarkı söyler [*pa*]wai ise yapmaz.

Aynı bayrama ait tabletlerden KBo IX 139 + KBo XXIX 101+ KBo XXIX 102 numaralı metinde LÚ É.DINGIR^{LIM} “tapınak adamı” *palwai* eylemini gerçekleştirmiştir²⁷.

öy. II

7 *nu^D Hu-w[(a-a-aš- ša-an-na ḡ -)an TUŠ-aš e-ku-zi*
 8 LÚ É.DINGIR^L[(^{LIM} SİR^{RU})
 9 *pal-wa-a-i[(z-zi) BE-EL SÍSKUR (?)]*
 10 I NINDA *ta-kar-[(mu-un pár-ši-ia)]*
 11 *na-an-za-kán [I-NA^{GIS} BANŠUR-ŠU da-a-i]*

7 Ve Tanrıça *Huwašana*'yı oturarak içer.
 8 Tapınak adamı şarkı söyler
 9 *palwai* eylemini gerçekleştirir. Kurban beyi
 10 Bir *takarmu* ekmeğini böler.
 11 Ve onu sofrasına koyar.

²⁵ Bkz. de Martino, 1984: 136.

²⁶ Bkz. Badali, 1990: 138

²⁷ Bkz. Grodek, 2004: 328.

Koruyucu tanrıların ^{KUŠ}*kurša* 'sının yenilenmesi (CTH 683) üzerine KUB LV 43 numaralı metinde ise benzer bir tören gerçekleşmektedir²⁸. Bu kez *palwai*- yapan kimse ^{LÚ}**GUDÚ** “din adamı, merhemli rahip”tir:

III

32' *nu* 3 NINDA.GUR₄.RA ŠA ŠA-A-TI *i-en-zi ma-aḥ-ḥa-an-ma[-at ze-ia-an-ta-ri*

33' *na-aš-kán* ^{GIŠ}*pa-a-pu-li ti-an-zi še-er-ma-aš-š[a-an GADA-it]*

34' ^{LÚ}**GUDÚ** *ka-ri-ia-az-zi na-aš I-NA É.[DINGIR^{LIM} ú-da-an-zi?]*

35' *nu pí-ra-an pal-ú-iš-kán-zi* ^{LÚ.MEŠ}**SÍ[R]**

36' **SÍR**^{RU} ...

32' Üç kurban ekmeği *ŠŪTU* yaparlar. Onlar piştiği zaman

33' ekmeği kabına koyarlar. Onların üzerini keten bez ile

34' Melhemli rahip örter. Ve onları tapınağa götürürler.

35' Ve önde *palwai* yaparlar. Şarkıcılar

36' şarkı söyler...

Babil dilinde duaların olduğu *İstar- Pirinkir* ritüelinde (CTH 718) KUB XXXIX 71 numaralı metinde ^{LÚ}**NAR** şarkıcı/müziisyene *palwai*-eylemi ile ^{LÚ}**šankunni**” “din görevlisi” eşlik etmektedir²⁹:

II

29 *ma-a[h-h]a-an-ma* ^{LÚ}**NAR** A-WA-TE^{MEŠ URU} *bá-a-bi-li-li*

30 *me-mi-ia-u-wa-an-zi zi-in-na-i nu-za* ^{LÚ}*ša-ku-ne-eš*

31 *pal-u-w[a-an-z]i e-ep-zi* ...

29 Şarkıcı Babil dilinde sözleri

30 söylemeyi bitirdiğinde *šakuni*,

31 *palwai* yapmaya başlar.

Bir bayram metnine ait tablet parçasında (CTH 670) KBo XXIII 55 numaralı metinde³⁰ ^É**ÉRIN**^{MEŠ} “askerler” fiili icra etmişlerdir:

öy.I

5' *nu ma-aḥ-ḥa-an wa-al-aḥ-zi nu-kán ŠA* ^{LÚ}**KÚR** *kat-ta m[a'-uš-zi]*

6' *nu an-ze-el É*^{MEŠ}**ÉRIN** *ḥu-u-ma-an-za-aš-ša pal-wa-a-iz-z[i nu ku-iš*

7' *tar-aḥ-ta nam-ma* LUGAL *ḥi-in-<ik>zi* ...

²⁸ Bkz. McMahon, 1991: 152.

²⁹ Bkz. Beckman, 2010: 11

³⁰ Bkz. Gilan, 2001: 115 vd.

- 5' Ve o vurduğu zaman ve düşman d[üştüğünde]
 6' bizim askerlerimizin hepsi *palwai* yapar.
 7' kazanan ayrıca kralın önünde eğilir.

20' ŠA^{LÚ}K[ÚR-i]a na[-at A-N]A DINGIR^{LIM} 3-ŠU UŠ-KE-EN-NU
 nam-ma-at
 21' KI-IT-PA-LU ti-[an-z]i na-an-kán ma-aḥ-ḥa-an an-ze-el
 22' la-ak-nu-zi [na-at pa]l-wa-a-an-zi

- 20' Düşman tanrıya üç kez reverans yapar. Sonra onlar
 21' güreş yaparlar. Ve onu bizim (askerimiz)
 22' alaşağı ettiği zaman onlar *palwai* yaparlar.

Burada da galibiyet sonrası askerlerin bir çeşit tezahüratı ya da sevinç belirtisi gibi bir durum söz konusu olmalıdır. Gilan da fiili “neşelenmek olarak çevirmiştir³¹.

CTH 821 KUB LIV 64 ay. 8' numaralı metinde LÚ^{MEŠ} URU^{URU} *Nerik* “*Nerik kenti adamları*” *palwai* eylemini icra etmektedirler³².

Hastalığa karşı Arzawa'nın Uhhamuwa ritüeli (CTH 410) sırasında bir kadın *palwai* yapmaktadır.

KUB XLI 17 öy. I³³
 27' ... [n]u ṛma-aḥ-ḥa-an ne¹-ku-uz me-ḥur
 28' ṛki¹ <it-> ṛta¹-ri na-at-ša-an^{GIŠ} ir-ḥu-i-ti-i kat-ta iš-ḥu<-wa>-
 a-i na-at-kán É-ir[-za] pa-ra-a ú-da-a-i
 29' MUNUS^{TUM} -ma- kán KÁ.GAL-aš an-da pal-wa-a-iz-zi

- 27' ... ve akşam vakti
 28' olunca onları sepete boşaltır ve o evden dışarı getirir.
 29' Kadın kapıdan içeri *palwai* eylemini yapar.

Bu metinde ritüel sırasında kadın içeri sesleniyor olmalıdır.

Fiil için iki genel görüş el çırpma, alkış ve seslenişle ilgili fiil önerileri verilmiştir. Alkış terimi, Eski Türkçe'de aklamak “hayırlı duada bulunmak, övmek” anlamlarına gelen sözcükten türetilmiştir. Alkış “hayırlama, dua, kutsama övgü” gibi anlamlara gelmektedir³⁴. *Palwai*- için

³¹ Gilan, 2001: 117-118.

³² Haas, 1970: 304.

³³ Bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 424.1 (Expl. A, 09.08.2016)

³⁴ Akalın, 1990: 73-74. Sözcüğün alkış olarak kullanımı 14. yüzyıla kadar gitmekte, Dede Korkut hikayelerinde ve İşkname isimli eserde bu şekliyle geçmektedir (Tuncay, 2008: 3).

bu anlamda bir alkış ifadesinin uygun olabileceğini düşünüyoruz. Bir çeşit sesleniş, dua, övgü ya da Collins'in dediği gibi neşelenmenin dışı vurumuna ifade eden anlamlar içeriyor olabilir.

Devlet törenlerinde ya da dini törenlerde bu işi gerçekleştirmesi için bir meslek grubunun olması da dikkat çekicidir. Hititler'den çok geç bir dönemde Osmanlı döneminde dahi törenlerde yöneticilere güzel sözleri bir ağızdan bağırarak "alkış çavuşu" denen kimseler bulunmaktadır³⁵. Birebir bağlantı kurmamız elbette mümkün değilse de devlet törenlerinde ve kutlanılan bayramlarda bir çeşit seslenişini gerçekleştiren görevlilerin olduğuna dair bir örnektir.

Hititçe çiviyazılı belgelerde kaydedilmiş, pek çoğunda krali ailenin hazır bulunduğu; bayram törenleri, ritüeller, tanrılar için gerçekleştirilen kurban törenleri sırasında müzikal ve vokal eylemlerle beraber *palwai*-fiilinin de icra edildiği yukarıda ele alınan yazılı belgelerde görülmektedir. *palwai* fiilini icra eden başlı başına bir meslek olan *palwatalla*'ların hem çocuk hem yetişkin üyeleri bulunmaktadır. Bu durum bu kimseler arasında bir usta çırak ilişkisi olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca fiil törenlerde ^{MUNUS}*huwašanalli* "huwašanalli kadını", ^{LÚ}ALAM.ZU₉ "ALAM.ZU adamı", ^{LÚ}NAR "şarkıcı/müzisyen", ^{LÚ}É.DINGIR^{LIM} "tapınak adamı", ^{LÚ}GUDÚ "merhemli rahip", ^{LÚ}šankunni "din görevlisi, ÉRIN^{MEŞ} "askerler", ^{LÚ}MEŞ^{URU}*Nerik* "Nerik kenti adamları" gibi kimseler tarafından icra edilmiştir. Ele aldığımız çivi yazılı belgeleri ve araştırmacıların görüşlerini de göz önünde bulduğumuzda *palwai* fiilinin törenlerde gerçekleştirilen vokal eylemlerden biri olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Akalın 1990: L. S. Akalın, *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar ve Kargışlar*, Ankara 1990.
- Alp 1940: S. Alp, *Untersuchungen zu den Beamtentamen im hethitischen Festzeremoniell*, Leipzig 1940.
- Badalı 1990: E. Badalı, "Il significato del verbo ittito *palwae*-" *Orientalia* 59, Roma 1990: 130-142.
- Badalı 1991: E. Badalı, *Strumenti musicali, musici e musica nella celebrazione delle feste ittite (THeth 14/1)*, Heidelberg 1991.

³⁵ "Protokole göre, padişah bir merasim için tahtına geçtiğinde, atına bindiğinde ve bayram törenlerinde kutlamaları kabul ederken alkış çavuşları teşrifatçı başının işaretleriyle, övgü dolu sözleri bir ağızdan bağırırlardı. Bu alkış çavuşu denen kimseler *Musika-i Humayun*'dan ya da *Hassa-i Hümayundan* idi." (Özcan, 1989: 470-471)

- Berman 1972: H. Berman, *The Stem Formation of Hittite Nouns and Adjectives Dissertation*, University of Chicago, Chicago 1972.
- Brock 1962: N. Van Brock, “Derives nominaux en 1 du hittite et du louvite”, *RHA XX/71*, Paris 1962: 69-168.
- Collins 1995: B. Collins, “Greek ὀλολόζω and Hittite *palwai*:- Exultation in the Ritual Slaughter of Animals”, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 36, Cambridge 1995: 319-325.
- Dinçol 1989: A. Dinçol, “Ein Hurro-Hethitisches Festrival” *Belleten Cilt LIII Sayı 206*, Ankara 1989: 1-50.
- Fuscagni (ed.): F. Fuscagni, hethiter.net/: CTH 424.1 (Expl. A, 09.08.2016)
- Gilan 2001: A. Gilan, “Kampfspiele in hethitischen Festrivalen - eine Interpretation”, Richter Th. – Prechel D. – Klinger J. (ed.), *Kulturgeschichte. Altorientalische Studien für V. Haas zum 65. Geburtstag, Saarbrücken* 2001: 113-124.
- Girbal 1986: C. Girbal, *Beiträge zur Grammatik des Hattischen* Frankfurt am Main, New York 1986.
- Goetze 1947: A. Goetze, “Untersuchungen zu den Beamtennamen im hethitischen Festrivalen by Sedat Alp” *Journal of Cuneiform Studies* 1, *The American School of Oriental Research* 1947: 81-86.
- Groddek 1999: D. Groddek, “Fragmenta Hethitica dispersa IX”, *Altorientalische Forschungen* 26, Berlin 1999: 301-309.
- Groddek 2004: D. Groddek “Ein Text aus dem *Ḫuwaššanna*-Kult mit luwischem Sprachgut”, (Ed. Olivier Casabonne, Michel Mazoyer) *Antiquus Oriens. Mélanges offerts au Professeur René Lebrun* Vol.I, Paris 2004: 325-331.
- Güterbock 1946: *Kumarbi: Mythen vom churritischen Kronos aus den hethitischen Fragmenten zusammengestellt, übersetzt und erklärt : Etice, Kumarbi, Efsanesi (Istanbuler Schriften 16)*, Zurich/New York.
- Güterbock 1952: H. G. Güterbock, “The Song of Ullikummi. Revised Text of a Hittite Version of a Hurrian Myth”, *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 6, No. 1: 8-42.
- Haas 1970: V. Haas, *Der Kult von Nerik, Ein Beitrag zur hethitischen Religionsgeschichte*, Roma 1970.
- Hoffner 1978: H. A. Hoffner, Rev. of: Otten- Rüter (Keilschrifttexte aus Boghazköi 23) *BiOr* 35: 246-248.
- Karataş 2007: M. Karataş, *Hitit Bayram Törenlerinde Yer Alan Bazı Görevliler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Klinger 1996: J. Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion des hattischen Kultschicht (StBoT 37)*, Wiesbaden 1996.

- Martino 1984: S. de Martino, “Il LÚALAN.ZÚ : “Il come mimo' e come 'attore' nei testi ittiti”, *SMEA* 24, Roma 1984: 131-148.
- McMahon 1991: G. McMahon, *The Hittite State Cult of the Tutelary Deities*, Chicago Illinois 1991.
- Neu 1968: E. Neu, *Interpretation der hethitischen mediopassiven Verbalformen StBot 5*, Wiesbaden 1968.
- Nowicki 1990: H. Nowicki, “Zur Etymologie von heth. palwae-” , *Orientalia* 59, Roma 1990: 239-242.
- Oettinger 1979: N. Oettinger, *Stambildung des hethitischen Verbuns*, Nurnberg 1979.
- Otten 1971: H. Otten, *Ein hethitisches Festrival (KBo XIX 128) (StBot 13)*, Wiesbaden 1971.
- Özcan 1989: A. Özcan, “Alkış Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul 1989: 470-471.
- Pecchioli Daddi 1982: F. Pecchioli Daddi, *Mestieri, Professioni e dignità nell'anatolia ittita*, Roma 1982.
- Popko 1994: M. Popko, *Zippalanda. Ein Kultzentrum im hethitischen Kleinasien (THeth 21)*, Heidelberg. 1994.
- Rieken et al. (ed.): E. Rieken, hethiter.net/: CTH 345.I.3.1 (INTR 2009-08-31)
- Schuol 2004: M. Schuol, *Hethitische Kultmusik. Eine Untersuchung der instrumental- und vokalmusik anhand hethischer Ritualtexte und von archäologischen Zeugnissen*, Rahden/Westfalen 2004.
- Tuncay 2008: M. Tuncay, “Alkış Üstüne”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi Hakemli Dergisi*, Isparta, 2008-01: 1-9.
- Yoshida 1996: K. Yoshida, *Untersuchungen zu den Sonnengottheiten bei den Hethitern (THeth 22)*, Heidelberg 1996.

KISALTMALAR

- CHD P: Güterbock-Hoffner, *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Volume P*, Chicago 1997.
- CTH : E. Laroche, *Catalogue des textes hittites*, Paris, 1971. Koşak A.- Müller G.G.W, hethiter.net/: Catalog (2015-08-04).
- KBo: *Keilschrifttexte aus Boghazköi*, Leipzig, Berlin 1916 vd.
- KUB: *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*, Berlin 1921 vd.